

ANALİTİK FELSEFE
BİR YANILSAMANIN TARİHİ

Analitik Felsefe

Bir Yanılsamanın Tarihi

Aaron Preston

Çeviren
Meriç Mete

İdea • İstanbul

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-7 34425 Karaköy, Beyoğlu – İstanbul
www.ideayayınevi.com / iletisim@ideayayınevi.com

Bu çeviri için © MERİÇ METE 2016

Analitik Felsefe: Bir Yanılsamanın Tarihi

Aaron Preston

Analytic Philosophy: The History of an Illusion

© Aaron Preston 2007, 2010

Continuum International Publishing Group

İdea Yayınevinde Birinci baskı 2016

Tüm hakları saklıdır.

Bu yayının hiçbir bölümü

İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın

yeniden üretilemez.

Baskı: Umut Matbaacılık

Fatih Cad. Yüksek Sok. No 11, Merter – İstanbul

Printed in Türkiye

ISBN 978-975-397-189-8

Dallas Willard ve Kevin Robb'a –
Bana felsefenin başlangıçta ne olduğunu,
her zaman ne olmuş olduğunu,
ve bugün ne olabileceğini ve ne olması gerektiğini öğrettikleri için

[İngiliz felsefesindeki bu dönüşüm] ... bundan böyle yeterince açıkta yatan bir olgu olmuştur. Kimi zaman hoşnutluk ile, kimi zaman içerleme ve can sıkıntısı ile hakkında sık sık konuşulmuştur. Hemen hemen eşit ölçüde yanlış anlaşılmıştır. Bir tür 'devrimci yanlışlama' yarattığı ve bu nedenle ne dostlarının ne de düşmanlarının durumu açıkça görebildiği söylenmiştir. Gerçekte bir açıklama gereksimini içinde durur.

G.J. Warnock (1958: 1s)

... tarihçi yalnızca bilinmeyi gün ışığına çıkarmaya değil, ama bilineni daha yakınımıza getirmeye, onu asıl doğasında yeterli sezginin önüne getirmeye de çabalar

Adolph Reinach (1914: 200)

... tarihsel yaklaşım, akıllıca geliştirildiğinde, sık sık analitik yöntemin yaptığı ile aynı türden entelektüel katharsis üretebilir ve yalancı-problemlerini çözünmesini sağlayabilir

Ernest Nagel (1936a: 7)

Çok genel yorumlar yararlı olabilirler, ve her zaman yanlış değildirler.

G.J. Warnock (1958: 52)

İçindekiler

Önsöz – 9

Giriş: Analitik Felsefenin Olağandışı Süreci – 15

KESİM I

Analitik Felsefede Bunalımlar

1. Analitik Felsefede Kimlik Bunalımı – 21
2. Bunalım İçinde Bunalım: Revizyonist Tarih Problemi – 42
3. Revizyonizme Karşı – 65
4. Bir Yanılsamanın İzi Üzerinde – 94

KESİM II

Bilimselcilik ve Analitik Felsefenin Doğuş

5. Birlik Yanılsamasının Kökü – 113
6. Söz Verme Yanılsamasının Kökü – 137
7. Vargı – 165

Notlar – 175

Kaynakça – 185

Sözlük – 197

Dizin – 201

Önsöz

Bu analitik felsefenin tarihi ve doğası üzerine bir kitaptır. Analitik felsefenin tarihindeki bir konu üzerine bir kitap değildir. Daha çok, analitik felsefe ile holistik olarak, bir felsefi okul ya da devim olarak ilgilenir. İyi ya da kötü, bu holistik yaklaşım kitabı doğmakta olan ‘analitik felsefe tarihi’ literatüründe son zamanlarda üretilen çalışmaların çoğundan ayrı bir yere koyar. Kimi dikkate değer kuraldışı ile, bu yazın türündeki çalışmalar analitik felsefenin tarihindeki yalıtılmış adlar ve bölümler üzerinde odaklanma eğilimindedir, bir bütün olarak analitik felsefe ve tarihi üzerinde değil. Bunların birçoğunun araştırmacılık örnekleri olarak dikkate değer olmasına ve ele aldıkları konuların daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmasına karşın, onlarda *genel olarak* analitik felsefenin tarihini ve doğasını aydınlatma konusunda çok az şey yapılmıştır. Bu demek değildir ki analitik felsefe üzerine holistik anlayışımız ile hiçbir ilgileri yoktur. Tersine, bu incelemelerin birçoğu olağanüstü önemli olguları ortaya serer. Bununla birlikte, bu her zaman göze çarpmaz, ve imlemleri ortaya çıkarılmaz. Onları ortaya çıkarmaya çalışacağım.

Büyük bir düzeye dek, daha ince ayrıntılar üzerinde bu odaklanma dikkatli ve sağın bir araştırmacılık için duyulan bir istekten doğar. Temelde yatan ayrıntılar hiç kuşkusuz tarihsel gerçekliği belirlemede daha ağır basan yandır, ve bunun gibi bir kitap incelleme işlenmiş birçok başarılı inceleme üzerine dayanmaksızın kolaylıkla yazılamazdı. Bununla birlikte, bir kez ayrıntılar yeterince açığa çıkar çıkmaz, hiçbir şey daha yüksek, daha geniş açılı bir düzleme çıkmaya ve Warnock’un (1958) tarihsel durumun ‘Olimpos’tan görünüşü’ demeyi sevdiği şeye ulaşmaya çalışmamızın önüne geçemez. Scott Soames’un yakınlarda dediği gibi,

analitik felsefecilerin— aralarında tarihçiler de olmak üzere— yüksek düzeyde özelleşmiş konuları sürekli olarak daha da incelen ayrıntılarda soruşturmaktan daha çoğunu yapmaları gerekir. Ek olarak, daha büyük, sentetik tablolar kurmaya çalışmamız gerekir ki, bunlar tikel sorunlar üzerine sağın ve ayrıntılı anlayışlar tarafından

biçimlendirilmişken, aynı zamanda o anlayışların ötesine geçer. Felsefe tarihinde, bu şimdi olduğumuz nokta ve ona nasıl ulaştığımız konusunda daha geniş ve daha kullanışlı bir tablo geliştirme girişiminde bulunmak demektir. (Soames 2006: 655)

Bu incelemenin Soames'un daha büyük bir sentetik tablo kurma açısından düşündüklerinin ötesine gidebilmesine karşın, Soames'un sözleri başarmaya çalıştığım şeyi yerinde bir biçimde yakalar.

Bunun Soames'un düşündüklerinin ötesine, ve başka birçokları için rahatlık verici görünenin ötesine geçebilmesini sağlayan şey yalnızca toplamsal değil ama holistik olmasıdır. Bununla birlikte, bu durum analitik felsefenin tarihinde yalnızca tikel analistler ve ilişkileri hakkında değil, ama bir bütün olarak devim hakkında, ya da hiç olmazsa bir bütün olarak doğuşunu ve büyümesini görenler tarafından nasıl algılandığı hakkında da olguların bulunması tarafından aklanır. Eğer inceltilmemiş, genel ve holistik olan konusundaki kuşku bizi analitik felsefeyi anlayışımızda bu olgulara bir yer vermeyi yadsımaya götürürse, kendimizi tarihin açık verilerinin bir bölümünden ve bu nenle gerçeğin bir bölümünden koparmış oluruz. Bu yalnızca dikkatli araştırma için duyulan bir kaygıyı değil ama 'atomistik' bir yönelimi gösterir ki, bu analitik felsefenin temel üsteni mi olduğunu ileri süreceğim şeyin doğal beliricisidir. Bu üsteni mi 'pozitivizm,' 'natüralizm' ve 'bilimselcilik' gibi terimler tarafından eşit ölçüde iyi olarak (ya da kötü olarak) yakalanır.¹ Bu yönelimden ötürü, analitik felsefeyi yeterli, genel bir karakterizasyona açık bir okul olarak holistik terimlerde düşünmenin safça bir aşırı-yalınlaştırma yanılığsı olduğu olgusu hızla yaygın olarak bilinen bir sorun olmaktadır. Böylece analitik felsefeyi daha holistik bir yolda ele alma girişiminde bulunan çalışmalar bile sık sık onu ancak bölümsel olarak çakışan ama en sonunda birbirinden ayrılan adların ve bölümlerin yalnızca felsefi ayrıntıları gözardı edenlere bir birlik oluşturuyor görünen gevşek bir örüntüsü olarak karakterize etmede sonlanır.

Önemli bir anlamda, sorunun gerçeği budur. Bununla birlikte, bu karşımıza ciddi bir problem çıkarır. 'Felsefi okul' adlandırmasını hak eden bir grubun yalnızca onun üyelerine ait (hiç olmazsa sınırlı bir bağlamda) olan bir dizi felsefi görüşün, deyim yerindeyse *tanımlayıcı öğretilerinin* terimlerinde tanınabilir olması beklenir. Analitik felsefenin bu yolda karakterize edilebileceğini yadsımak en sonunda felsefi bir okul olmadığını ileri sürmeye varır. Bu çok yaratıcı olanak çok sık olmak üzere her bakımdan birbirinden yalıtılmış önemsiz ayrıntıları eşgüdümlü kılma yönündeki pozitivistik eğilim tarafından ve buna eşlik etmek üzere ciddi genelmeden kaçınma tutumu tarafından denetlenen çalışmalarda sık sık gözardı edilir. Burada gözardı edilmeyecektir. Bunun yerine, sorun belirtik olarak getirilecek, ve grup-oluşumu için felsefenin kendisininin

geleneksel bir anlayışından türetilen normlar ile bağdaşmadığı zeminde yürürlükteki eğitime direnecektir.

Analitik felsefeyi tanımlayıcı öğretilere gönderme olmaksızın karakterize etmek yalnızca görüşlerin, düşüncelerin ya da kavramların *felsefi okul* kavramına özekliliğini gözardı etmekle kalmaz; ama ayrıca görüşler üzerinde odaklanan bir anlayışın terimin başlangıçta hem analistler hem de analist-olmayanlar tarafından kullanıldığı anlamda 'analitik felsefe'nin gönderme-saptayıcı içeriğinin parçası olduğu olgusunun örtük bir reddedilişini – ya da belki de bilinmemesini – de içerir. Göreceğimiz gibi, analitik felsefenin hiç olmazsa bir tanımlayıcı öğretisinin – linguistik tez dediğim felsefe-ötesi bir görüş – olduğu inancı 'analitik felsefe' teriminin ilk kez getirildiği erken 1930'lardan başlayarak hiç olmazsa 1960'ların ortalarında analitik felsefenin linguistik karakterini yitirdiği zamana dek süren bir norm idi. Bunun ayrıca analitik felsefenin İngiliz ve Amerikan üniversitelerinde başatlık kazandığı dönem olması da bir raslantı değildir, çünkü – ileri süreceğim gibi – analitik felsefenin felsefeye dönemin en büyük felsefi kafalarının birçoğunun desteklediği özgül bir yaklaşım tarafından tanımlandığı yanılsaması bu toplumsal başarımlar için belirleyici önemde idi.

Analitik felsefenin tanımlayıcı öğretiler tarafından düşünsel olarak birleştirildiği anlayışı linguistik cılası aşınıp döküldükten sonra bile sürdü. 1970'lerde ve sonrasında, analitik felsefenin karakterizasyonları sık sık tanımlayıcı öğretisi (ya da öğretileri) olarak linguistik tezden başka görüşleri gösterir, ama *bir tür* düşünsel birliğin olduğu inancı henüz açıkça bulunmamaktadır. Bu durum ancak kabaca son onyılda değişmeye başlamış ve sonuç olarak 'analitik felsefe'nin anlamı radikal bir değişimden geçmeye başlamıştır. Dilin bu aklanmamış düzeltilmesine direnerek, bu inceleme yalnızca analitik felsefenin düşünsel olarak birleşmiş bir okul olarak ele alınabileceğinde değil, ama böyle ele alınması gerektiğinde de diretmektedir; çünkü ancak bu yolla hem tarihin olgularına hem de felsefenin doğasına hakkını verebiliriz.

Bu kitabın okunuşu simgesel mantıkta herhangi bir beceriyi gerektirmeyecek, ne de örneğin mantıksal pozitivizm üzerine ikincil literatür ile bir tanışıklığı isteyecektir. Gene de, özellikle analitik felsefenin, önemli adlarının, bölüğü ve evrelerinin bir bilgisini taşıyanlar için ilginç ve anlaşılır olacaktır. Çabalarımız bir bütün olarak analitik felsefeye yönelik olacağına göre, parçalarının dizgesel bir sunuluşunu sağlamak için biraz çaba gösterilecektir. Böylece eğer kişi Moore, Russell, Wittgenstein, Viyana Çevresi, mantıksal atomizm, mantıksal pozitivizm ve buna benzer adları hiç işitmemişse, bu kitabın okunmasından önce onlarla belli bir tanışıklık kurmak akıllıca olacaktır. Bu başlıklar hakkında birçok nitelikli inceleme vardır ve bunlar kaynakçada belirtilmiştir. Bu monograflar kadar ayrıntılı olmasa da, *Internet Encyclopedia of Philosophy*'de bulunan

'Analytic Philosophy' başlıklı makalem (Preston 2006b) bu kitabın projesini anlaşılır kılmaya yetecek ölçüde arkatasar bilgi vermektedir ve hem yaygın olarak erişilebilir hem de ücretsiz olma gibi üstünlükler sunar.

Bu kitap Güney California Üniversitesinde doktora tezim ile başlayan bir araştırma projesinin doruğudur. Oradaki felsefe fakültesine ve özellikle tümü de ilerlemekte olan projeye yardım eden çeşitli komitelerde hizmet etmiş olan Dallas Willard, Kevin Robb, John Dreher, Ed McCann ve Walter Fisher'a teşekkür ederim. Ayrıca tümü de binyılın dönüşü sıralarında doktora öğrencilerim olan David Kasmir, Walter Hopp ve John Williston'a ilgileri, içgöruları ve destekleri için teşekkür etmeyi isterim. Belirtilen Üniversiteden ayrıldıktan sonra, History of Early Analytic Philosophy Society, the Bertrand Russell Society ve Russell e-mail tartışma grubu ile bağlantılı bir bilginler grubu ile ilişkiye girme şansım oldu. Bu bilginlere ve organizasyonlara zaman zaman kitapta ileri sürülen düşüncelerin bir bölümünün yayılmasında ve analitik felsefenin tarihi üzerine anlayışımı genişletmede oynadıkları rolden ötürü minnettarım. Bu gruptan özel teşekkürler için başlangıçta beni tartışma grubu ve topluluklar ile tanıştıran John Ongley ve Rosalind Carey'i, çeşitli APA (American Philosophical Association) toplantılarındaki iyi tartışmalar için Chris Pincock'u, ve öneri aşamasındaki kitap için desteği bilebileceğinden çok daha önemli olan Michael Beaney'i seçmeyi isterim. Kitaptaki çeşitli bölümlerden geçerek ilk olarak *The Monist*, *Metaphilosophy* ve *the Bertrand Russell Society Quarterly*'de yayımlandı ve burada onların editörlerinin ve Hegeler Institute'ün nazik izinleri ile yayımlanmaktadır. Şimdi çalışmakta olduğum Malone College beni projenin tezden kitaba çevrilmesine yardım eden birçok araştırma ödeneği ile ödüllendirdi. Oradaki meslektaşlarımla yüreklendirmeleri ve dostlukları sürekli bir yenilenme kaynağı oldu. Destek ve uzmanlıkları nedeniyle Thoemmes Continuum'a da teşekkür ederim.

Akademik yaşam zaman ve enerjiden önemli özverileri gerektirir. Bunlar yalnızca akademisyenin kendisi tarafından değil ama ailesi tarafından da üstlenilir. Onunla top oynamak yerine çalışmak zorunda kaldığım için küçük oğlum Ethan'dan özür dilerim. En büyük minnet borcum bütün süreç boyunca yorulmak bilmez desteği için karım Nicole'edir. Projeyi tohumdan bitkiye büyürken gördü ve benim ona bakmanın ötesinde bir yaşamımın olmasını sağladı. Ayrıca yorucu eşlem-editörlüğü işini yerine getirdi; onun keskin gözü olmasaydı arta kalan yüzeysel yanlışlıklar kat kat fazla olurdu.

Önemli yanlışlıklar hiç kuşkusuz başka bir sorundur. Daha önce sözünü ettiğim gibi, analitik felsefenin tarihi üzerine bir dizi dar konunun çevresinde dev literatürler gelişmiştir. Wittgenstein üzerine yorumlar bir küçük ev-işleyimi ölçeğine büyümüştür; hemen hemen aynı şey Russell ve daha küçük bir ölçekte Carnap ve Quine için de söylenebilir.

Analitik felsefe hakkındaki kendi daha az incelenmiş görüşlerimi formüle etmede bu araştırma kütlelerini yetkinlik ile ele almaya çalıştım, ama kişinin konusuna çok kaba noktalarda yaklaşmasının daha incelenmiş açıklamalarda görünürde olan pekçok ayrıntının gözden kaçırılması gibi kaçınılmaz bir sonucu vardır. Ayrıntı sorunlarını bir yana bırakmak *ipso facto* yanlışlığı belirtmez, ama ona kapıyı açık tutar. Eğer biri daha dar bir uzmanlaşma ile kendi yeğlediği adı ya da bölüğü ele alışında hata bulursa, olgunun bana doğrudan iletilmesi umudu içindeyim.

Aaron Preston
North Canton, Ohio
Haziran 2006

Giriş: Analitik Felsefenin Olağandışı Süreci

Son yüz yılın büyük bölümünde Batı akademik felsefesine sırasıyla analitik gelenek ve Kıta geleneği adı verilen iki akım egemen oldu. İkisi de yirminci yüzyılın dönüşü sırasında doğdu, ve birçok bakımdan karşıt olsalar da, ikisi de geleneksel felsefenin normlarından önemli ölçüde uzaklaşır (daha öte ayrıntıya girilecek). Geleneksel felsefeden uzaklaşan ortak bir devimdeki eşzamanlı kökenleri açıklama isteyen bir fenomendir, ama bu konu bu kitap için fazla geniş bir konudur. Burada odak yalnızca analitik gelenek üzerinde olacaktır.

Analitik gelenekteki felsefe – ki yalın olarak analitik felsefe denir¹ – uzun bir süre boyunca İngilizce konuşan dünyadaki, başlıca İngiltere ve Birleşik Devletler’deki akademik felsefe ile bağlanmıştır. Gerçekten de, analitik gelenekten sık sık ‘Anglo-Amerikan felsefesi’ olarak söz edilir. Kimileri bu geleneksel adlandırmayı yanıltıcı olarak eleştirmiş ve Almanca konuşan felsefecilerin – özellikle Frege, Wittgenstein ve Viyana Çevresi üyelerinin – yalnızca analitik geleneğe belirleyici katkılar yapmakla kalmadıklarını, ama ayrıca başlangıçta analitik felsefeyi ortaya çıkaran sorunların ve düşüncelerin on dokuzuncu yüzyıl Avusturya-Alman felsefe sahnesine yerleşmiş olduğunu da belirtmişlerdir (bkz. Dummett 1993; Bell 1999).

Bu noktalar doğru olsa da, bu eleştiri ‘analitik felsefe’ adının felsefe sözlüğüne ilk kez İngiliz ve Amerikan bağlamlarında duyumsanan bir gereksinimi karşılamak üzere girmiş olması olgusunun büyük önemini gözardı eder. D.S. Clarke’a göre, “analitik felsefe” terimi geç 1940’larda o sıralarda Büyük Britanya ve Birleşik Devletler’deki tartışmaya egemen olan ve felsefeye kökten yeni yaklaşımı temsil eden bir etiket olarak girmiş görünür’ (1997: 1). Göreceğimiz gibi, Clarke terimin kullanımı konusunda doğru, ama getiriliş tarihi konusunda yanlıştır (ileri sürdüğünden yaklaşık olarak iki on yıl önce kullanıldı). Şimdilik belirtilmesi gereken önemli nokta şudur: Analitik felsefenin tekil bir ad altında tartışılacak birşey olarak varolması olgusunun kendisi tarihsel olarak ve bu